

«ФЕНОМЕН СОЦІАЛЬНОЇ КОНСОЛІДАЦІЇ У
ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНІЙ ЄВРОПІ:
НОВІ РЕАЛІЇ ТА ВИКЛИКИ»

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної науково-практичної
конференції

26 вересня 2023 року

Соціологічна асоціація України
Південноукраїнське відділення САУ
Державний заклад
«Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»
Кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності
Національний університет «Одеська юридична академія»
Факультет психології, політології та соціології
Universitatea de Stat din Moldova
Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice
Centrul Sociologie și Psihologie Socială al ICJPS
Asociația Sociologilor și Demografilor din Republica Moldova

**«ФЕНОМЕН СОЦІАЛЬНОЇ КОНСОЛІДАЦІЇ У
ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНІЙ ЄВРОПІ: НОВІ РЕАЛІЇ ТА
ВИКЛИКИ»**

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції
26 вересня 2023 року

Видавничий дім
«Гельветика»
2023

**ФЕНОМЕН СОЦІАЛЬНОЇ КОНСОЛІДАЦІЇ У
ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНІЙ ЄВРОПІ: НОВІ РЕАЛІЇ ТА
ВИКЛИКИ: МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

УДК 316+339.94
ББК 60.5+66.4

Рецензенти:

Інна ГОЛУБОВИЧ, докторка філософських наук, професорка, завідувачка кафедри філософії Одеського національного університету імені І. І. Мечникова;
Денис ЯКОВЛЕВ, доктор політичних наук, професор, декан ФППС Національного університету «Одеська Юридична Академія».

Рекомендовано Вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». Протокол № 5 від 30.11.2023 р.

Редакційна колегія:

Відповідальний редактор – **Олена ЛІСЕЄНКО**, д. соц. н., професорка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (м. Одеса), голова Південноукраїнського відділення САУ, Україна.

Члени редколегії:

МОКАНУ Віктор – д. соц. н., директор Центру соціології та соціальної психології Інституту правових, політичних та соціологічних досліджень Державного університету Молдови, керівник Асоціації соціологів і демографів Республіки Молдова, Республіка Молдова;

БОРІНШТЕЙН Євген – д. філос. н., професор, завідувач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Україна

ПЕТІНОВА Оксана – д. філос. н., професорка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Україна

АТАМАНЮК Зоя – д. філос. н., доцентка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Україна

МОКАНУ Анжела – докторка соціології, науковий співробітник Центру соціології та соціальної психології Інституту правових, політичних та соціологічних досліджень Державного університету Молдови, Республіка Молдова.

Феномен соціальної консолідації у Центрально-Східній Європі: нові реалії та виклики : матеріали міжнарод. наук.-практ. конф. 26 вересня 2023 року. м. Кишиневу – м. Одеса / за ред. О. В. Лісеєнко. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2023. 93 с.

Матеріали конференції представлені в авторській редакції мовою оригіналу

© Південноукраїнське відділення Соціологічної асоціації України, 2023

© Асоціація соціологів та демографів Республіки Молдова, 2023

**ФЕНОМЕН СОЦІАЛЬНОЇ КОНСОЛІДАЦІЇ У
ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНІЙ ЄВРОПІ: НОВІ РЕАЛІЇ ТА
ВИКЛИКИ: МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

- за сферами життєдіяльності (можна об'єднати в такі групи, як моральні цінності, економічні, політичні, релігійні, цивільні) [4, с. 84].

Також особливу увагу слід звернути на властивості цінностей, які притаманні будь-якому розвиненому суспільству. Їх можна поділити на такі категорії:

1. Ті цінності, які для однієї людини є цінними, інша особа може недооцінювати, або зовсім не вважати за цінність. Таким чином, однією із найхарактерніших властивостей цінностей – її суб'єктивність.

2. Пріоритетне значення мають індивідуальні цінності людини над суспільними. Ієрархія індивідуальних цінностей є своєрідною ланкою, яка зв'язує окрему людину і суспільство. Тобто, є духовний світ людини і певна культура суспільства, які взаємопов'язані і взаємодіють за допомогою цінностей окремої людини.

3. Ще одна особливість полягає у тому, що цінності не можуть бути заданими чи принесеними кимсь ззовні. Вони є результатом діяльності конкретної людини.

Література:

1. Сук О. Є. Діалектика загальнолюдських і національних цінностей у трансформаційних процесах. *Вісник Міжнародного Слов'янського університету (Соціологічні науки)*. 2008. № 2. С. 27-30.
2. Анікіна Т. О. Регіоналізація як пріоритетний напрям модернізації сучасної художньої освіти. *Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка. Ч. 1. Педагогічні науки*. 2011. № 8 (219). С.5-12.
3. Богомаз К. Ю. Мачуліна І. І., Сорокіна Л. М. Соціологія молоді : навчальний посібник. Дніпродзержинськ : ДДТУ, 2011. 358 с.
4. Лукашевич М. П., Туленков М. В. Соціологія. Загальний курс : підручник. К. : Каравела, 2011. 408 с.

Наталія НІКОН

*кандидатка соціологічних наук, доцентка,
Національний університет «Одеська політехніка», Україна*

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПОВЕДІНКОВИХ СТРАТЕГІЙ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ

У тезах наведено деякі результати порівняльного аналізу поведінкових стратегій здобувачів вищих навчальних закладів п'яти країн (Угорщина, Словаччина, Румунія, Сербія та Україна), надається аналіз їх фінансової спроможності в період навчання в університеті, а саме звертається увага на спільні тенденції поведінкових стратегій студентської молоді. Результати дослідження дозволяють стверджувати, що фінансова спроможність

здобувачів вищих навчальних закладів має помітний вплив на вибір поведінкових стратегій.

Студентська молодь – це той капітал країни, який швидко реагує та віддзеркалює зміни та процеси в усіх сферах життєдіяльності. Під впливом сьогоденних економічних умов існування у здобувачів формуються пріоритети ринкової орієнтації, які реалізуються через поведінкові стратегії. Засвоєння ринковоорієнтованих поведінкових стратегій в перспективі впливатиме не тільки на особистість здобувача, а й на суспільний розвиток, і це актуалізує проблему вивчення.

За результатами проведеного дослідження та даних наданих «Центром досліджень і розвитку вищої освіти Університету Дебрецена» (CHERD-Hungary), розкриваємо тенденції поведінкових стратегій студентської молоді Центральної та Східної Європи (Угорщина, Словаччина, Румунія, Сербія та Україна) [1].

Аналізуючи фінансову спроможність здобувачів вищої освіти, зазначимо, що від неї залежить можливість доступу до додаткових навчальних ресурсів, комфорт та соціальне середовище, зосередженість на навчанні, тоді як недостатня фінансова спроможність може призводити до стресу, що заважає навчанню, погіршує здоров'я, академічну продуктивність, тощо.

За умови недостатньої фінансової спроможності здобувачі розробляють різні стратегії: бюджетування, використання студентських позик, пошук парт-тайм роботи, намагаються отримати стипендії та фінансову підтримку, використовують безкоштовні ресурси для навчання або обирають більш доступні програми.

У дослідженні виявлено, що тенденції поведінкових стратегій спільні для здобувачів досліджуваних країн(ринковоорієнтовані).

Так, наприклад, досліджуючи фінансове становище здобувачів (за власними оцінками) відзначимо, що в Україні та Словаччині студентська молодь перебуває у кращому фінансовому становищі у вимірі споживчих товарів довготривалого користування, проте поточне фінансове становище здобувачів по досліджуваних країнах майже однакове, окрім України, де найвищий відсоток (7,1%) тих, у кого часто немає грошей на щоденні потреби. Серед працюючих здобувачів, виявлено, що незалежно від країни немає суттєвої різниці між здобувачами, які працюють регулярно, і тими, хто працює періодично чи ніколи. Однак, в середньому 7,8% регулярно працюючих здобувачів вважають, що вони не можуть фінансувати щоденні витрати і часто мають фінансові проблеми. Найчастіше працюють здобувачі з Угорщини та Словаччини, пояснюючи це бажанням не залежати від батьків та фінансуванням дозвільних програм. Респонденти вказували, що завдяки отриманій заробітній платі вони покривають в середньому 8% середньомісячних власних витрат протягом навчального семестру (Румунія –

11,3%, Словаччина – 9,3%, Угорщина – 8,2%, Україна – 7,6%, Сербія – 3,4%). Майже 10% респондентів брали позики під час навчання в університеті, найчастіше її брали угорські та словацькі здобувачі. З них (10%) більше 70% позики використовують на власні витрати протягом навчального семестру 2,3% здобувачів Сербії, 1,1% – Угорщини, 0,8% – Словаччини, 0,7% – Румунії, 0,6% – України. Виплата стипендій є одним із стимулів навчання, оскільки може покривати деякі витрати здобувачів, за результатами дослідження більше половини респондентів отримують стипендії, в тому числі соціальні та видатні, порівнюючи отримані результати по кількості здобувачів, що отримують стипендій на першому місці здобувачі Сербії, на другому України, надалі Угорщини, Румунії та Словаччини, видатні стипендії найчастіше отримують румунські та українські здобувачі. Завдяки отриманій стипендії здобувачі Сербії – 38,6%, України – 17,2%, Румунії – 8,8%, Словаччини – 4,2%, Угорщини – 3,5%, покривають власні середньомісячні витрати протягом навчального семестру більш ніж на 70%. Також значну фінансову підтримку здобувачі отримують від батьків. Це спостерігається в усіх досліджуваних країнах, більше половини респондентів покривають свої середньомісячні витрати протягом навчального семестру за фінансовою допомогою батьків. Майже половина респондентів вказує, що більшість їх власних середньомісячних витрат протягом навчального семестру покривається за рахунок батьків (Румунія – 51,2%, Угорщина – 49,4%, Україна – 45,8%, Словаччина – 41,3%, Сербія – 33,0%). Здобувачі, які опинилися в скрутному фінансовому становищі, призупиняють або зовсім відмовляються від подальшого отримання вищої освіти [3].

Отже, порівняння поведінкових стратегій студентської молоді Центральної та Східної Європи засвідчує, що поточне фінансове становище здобувачів майже однакове. Оцінка респондентами власного фінансового становища впливає на вибір поведінкових стратегій, за роки навчання в університеті здобувачі працювали, брали позики та намагалися отримувати стипендії, їх витрати носять в основному споживчий характер, який спрямований на задоволення суто матеріальних потреб. Намір відмови від вищої освіти зростає у тих здобувачів, які регулярно відчують фінансові труднощі та необхідність працювати. Однак, аналізуючи поведінкові стратегії здобувачів, важливо враховувати, що кожен обирає стратегії відповідно до своєї унікальної ситуації та цілей. Ринковоорієнтовані поведінкові стратегії допомагають здобувачам краще управляти своєю фінансовою ситуацією та досягати своїх академічних і кар'єрних цілей, що впливає на подальше успішне функціонування суспільства.

Література:

1. Center for Research and Development of Higher Education of the University of Debrecen (CHERD-Hungary). 2018/19.

2. Hvozdetka B., Nikon N., Varha N. Migratory Moods and Temporary Employment of Students of Central and Eastern Europe. *Italian Sociological Review*. 2020. №10 (2). S. 305-326.
3. Hvozdetka, B. East and Central European Students' Financial Self-Sufficiency During Their University Years. *Corvinus journal of sociology and social policy* vol. 13 (2022) 2, 53-78.

Олена КНЯЗЄВА

*кандидатка соціологічних наук, доцентка,
Національний університет «Одеська політехніка», Україна*

ЕФЕКТ «RALLY AROUND THE FLAG»: НАЦІОНАЛЬНИЙ І НАДНАЦІОНАЛЬНИЙ РІВНІ

Те, що війни можуть спричинити значні коливання громадської думки, було продемонстровано дослідженнями ефекту «згуртування навколо прапора». Ці дослідження показують, як громадськість об'єднується за національними лідерами та інституціями у відповідь на військові конфлікти, що відображає бажання національної єдності перед лицем зовнішньої загрози. Політологи в 1970-х роках назвали стрімке зростання суспільної підтримки ефектом «згуртованості навколо прапора» («rally-round-the-flag»). Суть теорії полягає в тому, що люди, як правило, об'єднуються разом і об'єднуються за свого чинного керівництва, коли відчують загрозу з боку зовнішніх сил. Цей ефект не обмежується конфліктами та війнами. Він також спостерігався під час спалаху пандемії Covid-19. Так, наприклад, рейтинги президента Франції Еммануеля Макрона, прем'єр-міністра Італії Джузеппе Конте, прем'єр-міністра Нідерландів Марка Рютте та прем'єр-міністра Великобританії Бориса Джонсона значно зросли протягом кількох тижнів першої хвилі коронавірусу. Тенденція об'єднуватися перед обличчям зовнішньої загрози принесла користь широкому колу лідерів. Це явище було вперше досліджено політологом Джоном Е. Мюллером і з 1970-х років активно досліджується. У 1960-х роках Річард Нойштадт (1960) і Кеннет Вальц (1967) були першими вченими, які звернули увагу на очевидний зв'язок між популярністю президента та міжнародними подіями. У 1973 році Джон Е. Мюллер розширив цей зв'язок. У книзі «Війна, президенти та громадська думка» (1973) Мюллер висловив ідею ралі-ефекту і був першим, хто операціоналізував цю концепцію [1]. Після того, як Мюллер представив теорію ефекту «згуртованості навколо прапора», вона залишилася невід'ємною частиною літератури, зокрема про громадську думку та зовнішню політику. Американські дослідники Хетерінгтон і Нільсон у статті «Анатомія ралі-ефекту» вказують, що пояснення цього ефекту можна узагальнити за трьома основними школами